

ΣΥΝΤΟΜΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΤΟ «ΚΩΝΤΙΚΙ»

Ο κ. Ψυχάρης στην 'Απολογία του (παράγραφος 15 «Νουμάς» αριθμός 174, σ. 9, υποσημείωση 1) λέει: «Και το κωνίτι του φίλου μας του Ν. Βέη πολύ σωστό δὲν τὸ νομίζω». Γιάφτον τὸν τύπο κι ὁ Σ. καθηγητὴς μου κ. Χατζηδάκης πολλές φορές μὲ κάλωσε. Ἄλλοι πάλι μὲ κατηγοροῦσαν ὅτι τὸν ἐπλάσα κι ὅτι τὸν ἐπλάσα κιόλας πολὺ ἔστοχα. Νὰ λοιπὸ πὺ τῶφερν ἡ ἀνάγκη νὰ γράψω κι ἐγὼ τὴν Ἄπολογία μου γιάφτῃ τῆ λέξη.

Πρώτη πρώτη φορά ἐβρήκα τὴ λέξη στὸν κώντικα τῆς μονῆς τοῦ Φιλοσόφου. Σὲ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες τοῦ «Νουμά» μπορεῖ νὰναι γνωστὸ τὸ μοναστήρι ἀφτό, ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀρχαῖα τοῦ Μωριά, πὺ ἔχτισε στοὺς χρόνους τοῦ Νικηφόρου Φωκά σὲ οἰκίους τοῦ αὐτοκράτορος κύριος Ἰωάννης Λαμπαρδόπουλος, Φιλόσοφος, Πρωτοσυγκλητικός. Τὰ πρῶτα χρόνια μετὰ τὴν ἐθνικὴ ἀποκατάσταση ἡ μονὴ τοῦ Φιλοσόφου, πὺ στὰ μάθρα χρόνια τῆς σκλαβιῆς ἦταν καὶ μεγάλο πνευματικὸ κέντρο, διαλύθηκε μαζὶ μὲ πολλὰ ἄλλα μοναστήρια κι ὁ κώντικας τοῦ καταστράλαξε ἔπειτα ἀπὸ πολλές περιπλάνησες στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Δημοτσίνας. Ἐκεῖ τὸν ἐβρήκα ἐγὼ καὶ τὸν ἐμελέτησα μὲ τὸ νὶ καὶ μὲ τὸ σίμα, γιατί πραγματικὰ εἶναι σπουδαῖο γλωσσικὸ καὶ ἱστορικὸ ἄγγειο. Τὸ λοιπὸ τί διαβάζουμε στὸ φύλλο 5α τοῦ κώντικα ἀφτουνού; Ὅριστε: «ἐπι ἔτους—αφθ—τὸ παρὸν ΚΩΝΤΙΚΗ ὑπάρχη τῆς θῆας/ καὶ πατριαρχικῆς μονεῖς τῆς κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου ἐπό/ρομαζόμενον μοναστήρι(ων) τοῦ Φιλοσόφου κήμενον εἰς τόπον/ λεγόμενον Μονόπορη πλησίον χώρας Διμιτρίνας κ(αι) Στεμνήτζας / ἀνακεινι μένον ἡλῶ πολλῶν χρόνῶν παντὴ ἐλευθερο ὡς διάλαν/βανον τὰ χρυσόβουλα τῆς με-

— Τί θὰ τίς κάνει τίς πέτρες; Εἶπε σὰ μοναχὴ τῆς.

Κάτι ψιθύρισε κι' αὐτός. Κι' ἄρα τὴν εἶδε καὶ πέρασε, τίς πέταξε. Δὲ βρατοῦσε πιὰ. Περίμενε κάμποσο. Ἦσως γυρίση πίσω. Ὁ τῆς εἶπε τὸ τίς ἤθελε. Νὰ μὴν τὸν νομίσῃ γιὰ τσελλό. Ἄμα δὲ γύριζε τίς ἄφηκε καὶ σκωθῆκε. Δὲ μποροῦσε νὰ μείνῃ στὸ χωριό. Ἦταν στενὸ καὶ ἀπὸ παντοῦ τὸν ἐδίωχνε. Στὴν Ἀθήνα θὰ τοῦ τραβούσαν τὴν προσοχὴ τὰ μαθήματα, κόσμος, περίπατοι. Δὲ θὰ ἦταν καρφωμένος σὲ μιὰ ἰδέα. Κ' Ἦσως ἐβγαίνει γιατρός. Ὁ θὰ δοκίμαζε. Ἄλλως εἶχε τὴν ἀπόφασή του παρμένη ἀπὸ καιρό.

Γύρισε στὸ σπίτι.
— Ὁ θὰ πῶ νὰ σπουδάξω, εἶπε στὴ μάνα του.
Τὴ Δευτέρα θὰ ἐφευγε. Δυὸ μέρες. Πῆρε νὰ ταχτοποιήσῃ τὰ βιβλία του. Τῆ γυσε δλα καταγῆς καὶ διάλεγε ὅσα θὰ ἔπαιρνε μαζὶ του. Καὶ πάλι θυμάται. Κοιτάζει τὰ γύρω του μ' ἀποχαριτισμοῦ ματιά. Μιὰ λύπη τὸν κυριεύει. Ἄνοιξε τὸ παρὰ θυρο. Στὸ δρόμο ἡ Μαλάμω. Στάθηκε. Σηκώθηκε ὁ Γιῶργος νὰ τὴ δῇ νὰ τὴ χωρτάσῃ. Ὅλα τὰ περασμένα ἀντρεῦνται στὸ νοῦ του. Τὰ ἀιστήματά του σαλεύουν. Μιὰ δημιουργία γίνεται μέσα του. Ἡ λύπη τῶν περασμένων κατασταλάζει τέλος καὶ χύνεται σ' ὅλα του τὰ κόκαλα. Ἐνα στεναγμὸ σὰ μούγγρισμα ἐβγαλε. Χάνεται ἐκείνη, κάθεται στὸ παραθύρι τρέμοντας σύσσωμος. Κοιτάζει τὰ βιβλία. Τὰ μάτια του θέλωσαν κι' ἔρχισε νὰ κλαίῃ.

ΝΙΚΟΣ ΜΑΡΓΩΜΕΝΟΣ

γῆλης ἐκκλησίας εἰς το αὐτῶ / ΚΩΝΤΙΚΗ. γράφομεν διὰ ἐνθήμερον τῶν μεταγενεστέρων / τὰ ὑπάρχοντα τοῦ μοναστηρίου, ἐκκλησιαστικὰ κ(αι) τὰ ἄλλα / κτήματα, ἐσοτερικὰ κ(αι) ἐξωτερικὰ. κινητὰ τε κ(αι) ἀκίνητα. Γράφομεν δὲς, καὶ τὰ ὄντομα τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν / ἀρχιερέων, ἱερομονάχων ἱερέων καὶ λαϊκῶν διὰ νὰ εὐρήσκον/τε κ(αι) νὰ μνημονέβοντε ἀκαταπαύστως τὸ διήων ΚΩΝΤΗ/ΚΗ το ἀνηγοράψαμεν ἐκ τοῦ παλεοῦ εἰς το παρὸν διὰ σιερέο/σιν κ(αι) ἀνακενησοῦν—κ(αι) ἐγράθη διὰ κόπου καμοῦ τοῦ εὐτελοῦς / καὶ ἀμαθῆ, Ἀγγελὴ ἱεθός τοῦ Κορρηνοῦ κ(αι) Οικονομοῦ Καρήτενας. Ἐδημοσίεψα τὸ σημεῖωμα ἀφτό τοῦ κώντικα, πὺ τρεῖς φορές περιέχει τὴ λέξη κωνίτι, καθόπως εἶναι στὸ πρωτότυπο μονάχα τὰ ξεχωριστὰ γραμμένα γράμματα τῆς ἰδίας λέξης ἐγραφα μαζὶ καὶ τίς ἐνωμένες λέξεις ἐχώρισα. Καὶ τὰ κύρια ὀνόματα καὶ τὴ λέξη κωνιτικὴ ἐγραφα μὲ κεφαλαῖα γράμματα ὅπως σὲ παρένθεσες ἔλλεισα τίς βραχυγραφίας.

Ἀπάντησα πάλι δέφτερη φορά τὸ περίφημο ΚΩΝΤΙΚΙ σὲ κάπια διαθήκη πὺ τὸ πρωτότυπο τῆς βρίσκεται στὸ μοναστήρι τῶν Ἁγίῶ Σαράντα, στὸ δῆρο Θεοφανῶν τῆς Σπάρτης. Ἡ χρονολογία τῆς διαθήκης 1713, Ἀπριλλίου 17 καὶ τὸνομα τοῦ διαθέτη: Γεωβάσιος Γερομόναχος καὶ πνευματικός.

Καὶ ματὰ πάλι, γιὰ τρίτη φορά, βρήκα τὴ λέξη στὸ κώντικα, πὺ τοῦδωκα ἀριθμὸ 3, τῆς μονῆς Ἁγίου Νικολάου Λαπαθῶν. Ἀφτοῦ τοῦ μοναστηριοῦ ζεταῖα τὰ χειρόγραφα κι ἕκανα τὸν κατάλογό τους τὸ χεινῶπερ τοῦ 1904 (Δὲς Νίκου Α. Βέη: Ἐκθεσίς παλαιογραφικῆς καὶ ἱστοριογραφικῆς ἐκδομῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρυῶν. «Παναθήναια» τόμ. Η', σ. 241). Νὰ λοιπὸν τί διαβάζουμε ἀφτὸν τὸν κώντικα στὸ φύλλο 389β «τὸ παρὸν ψυχροσπιρίον βιβλίον προσηλοσε εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς ἀγ[ία:] ἀδωαρέτου κ(αι) ἀναταλή[του] τριάδος κινδύημος ἱεροδιάκονος ὁ δικουλιτιης» καὶ ἀμέσως παρακάτω μῆλλο χέρι καὶ μελάνι: «ἀπὸ τὸ κωνίτικι τίς ἐσφορίσις καὶ τὰ κατερίκα χωρτί[α]» Τὸ γράψιμο εἶναι τοῦ ΙΖ' ἢ ΙΗ' αἰῶνα. Κι. εἶδῶ δημοσίεψω τὸ σημεῖωμα ἀφτό ἐκλουθώντας τὸ ἴδιον σύστημα πὺ εἶπαμε καὶ παραπάνω μιλώντας γιὰ τὸν κώντικα τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ Φιλοσόφου. Μὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ μὲ κατηγορήσῃ ὅτι, ξεθάρτω κι ἐγὼ ἀπὸ τὰ διάφορα παλιὰ χειρόγραφα, ἀπὸ ἐπιγραφὰς καὶ τὰ μεσαιωνικὰ κείμενα, λέξεις καὶ τύπους καὶ γυρέθω νὰ τίς βάλω στὴ συνήθεια. Καὶ τότες τί μὲ χωρίζει ἀπὸ τοὺς σχολαστικούς ἐκείνους πὺ τὸ γλωσσικὸ τους ὕλικὸ εἶναι ἀπὸ κίονες νεκρὸ καὶ ξεψυχημένο; Μὰ ὄχι, τὸ κωνίτι εἶναι τύπος ζωντανὸς καὶ σήμερ ἀκόμα. Πόσες φορές τὸν ἔκουγα ἀπὸ τὰ στόματα τῶν καλογέρων στὸ Μέγα Σπήλαιο, στὴν Ἁγία Λάβρα καὶ στοὺς Τετάρηδες τῆς Βοστίτσας, ὅταν βρισκόμουν κατὰ μοναστήρια ἀφτὰ ρεβνιάζοντας τὰ παλιὰ τους χειρόγραφα! Καὶ πάλι θυμοῦμαι στὰ 1902, ὅταν ἤμουνα βοηθὸς στὸ τμήμα τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, πὺ ἦρθε κάποιος Θεσσαλὸς γυρέδοντας νὰ ἰδῇ «τὰ κωνίτια τῆς Λάρας» (ἀφτὴ ἦταν ἡ φράση του), πὺ ἀληθινὰ βρισκόνται στὴν Ἐθνικὴ μας Βιβλιοθήκη.

Καὶ τὸ μολογῶ καὶ δὲ μπορῶ βέβαια νὰ τάρνηθῶ πῶς ἡ λέξη εἶναι κάπως ἀσυνήθιστη μὰ κι ἐγὼ—ἀπὸ τῆλλο μέρος—δυὸ φορές τὴ μεταχειρίστηκα ὡς τώρα ἐνῶ τόσες καὶ τόσες φορές μεταχειρίστηκα, γράφοντας στὸ «Νουμά», τὸν πιὸ συνήθη τύπο: κώντικας. Νὰὶ κώντικας, κι ἔς μὲ κοροῖδεψε τὴ λέξη ὁ κ. Σκιας (Ἡ ψευδογλωσσολο-

γία ἐν παραδείγματι, σ. 25). Ὅπου ὑπάρχει ἡ ἐννοια αὐτὴ, ἐκφράζεται ὅδον μπορῶ νὰ εἰπῶ τὸν Ἑλληνισμό μὲ τὸ κώντικας. Ὁ Ψυχάρης μου προτιμᾷ τὸ κώδικας. Μὰ μέλο τὸ σεβασμὸ πὺ ἔχω στὴ γνώμη του μένω στὸ κώντικας.

Τόσα χρόνια τώρα καταγίνουμαι παντοτεινὰ κι ἀδιάκοπα σὲ παλαιογραφικὰς ἐρεῖνες καὶ ἐξαιτίας τῆς δουλειᾶς μου ἀφτῆς—πὺ ὅλο μὲ κωντίκους ἔχω νὰ κάνω—ἐπίστηκα τέλεια πῶς ὁ καθάριος καὶ κρυσταλλωμένος δημοτικὸς τύπος εἶναι τὸ κώντικας. Ἄφτὸς ὁ τύπος ἔζησε αἰῶνας πολλοὺς καὶ ζῆ, ζῆ ἀκόμα στὴ σημερινὴ Ρωμαϊκὴ γλῶσσα. Ὁ θὰ δειξοῦμε ἄλλοτε μὲ παραπολλὰ παραδείγματα γράφοντας εἰδικὴ μελέτη γιὰ τὸ κώντικας. Μὲ τὸ νὰ θέλωμε τὸ κώδικας κάνουμε. νομίζω, μιὰ ὑποχώρησι ἀκόμη στὴν καθαρῶντα καὶ γυρέδουμε νὰ ξεχάσῃ ὁ κλὸς ἕνα καθιερωμένο του τύπο. Μὰ ἐμεῖς τί ἄλλο διαλαλοῦμε παρὰ τὸ σεβασμὸ στὸ τυπικὸ τοῦ λαοῦ. Γιάφτῃ δὲ στρέψω τὸ κώδικας κι ἐπιμένω μὲ θάρρος ἀκούητος στὸ κώντικας κι ἔς μὲ συμπάθησι ὁ πολυαγαπημένος μου Δάσκαλος γιὰ τὴν ἐπιμονή μου ἀφτῆ, τὴν ἐπιμονή μου τὴν ἀτρύταχτη

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ

Ο ΠΟΛΙΕΜΙΣΤΗΣ

Σ' ἕνα ποιητὴ πὺ πωτογενώμια στ ἀγαθῆρι μου.

Καὶ ἀναχόρησε ἡ ψυχή
Μοῦ σὲ ἀφάνια ἐπίσση.
Ἄγγελος τῆς συντροφίης
Ἄδέρφι τῆς καρδιάς,
Τ' ἀστέρια τῆς ζηλεύσεως
Μ' αὐτὴ νὰ γένη ἐβούιστη,
Γιὰ νὰρθε δὲ νὰ σαρκωθῆ
Στὴ γῆ τῆς ὁμορφίης.

Μὰ τὸ ταξίδι μαζουρὸ
Καὶ γι' ἄνεση νὰ πάρη
Σ' ἕνα πλανήτη ζόγωση
—Μεγάλη κατωικία—
Τοῦ φοβερώτερου Θεοῦ
Πολιεμοκράτη Ἄρη
Ἢ εἶχε φωνὴ τρομακτικὴ
Θανατορὴ ματιά.

Τὴν εἶδε ὁ δευταῖος Θεός
Καὶ τὴν ἐδῆθη νάται
Εἰς τὴν εὐρήνη ἄγγελος
Μ' ὀλόγλυκη καρδιά.
Καὶ σὺν τ' ἀκούσῃ τῆ φωνῆ
Τ' ἄρματα νὰ κτυπᾶνε,
Σὺν τὸ λιοντάρι ἄφοβη
Νὰ μιάνῃ στὴ γαυιά.

ΓΙΑ ΣΕΝΑ

Στὴ δ Βέρα—Ρόζα Παλατιανοῦ

Ἦθελα νὰχα δέναιμι
Γιὰ σὲ νὰ τραγοδῆσω
Τραγοῦδι ὀλοπάρθενο,
Τόσο μελωδικό,
Ὅπου τῆ γις ὀλόκερη
Γλυκάδα νὰ γιομίσω
Κ' οἱ αἶρες ν' ἀνεβάσουνε
Στ' ἀστέρια τὴν ἠχώ.